

BIURO

Warszawa,

RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

Maciej Taborowski

V.7203.21.2019

Prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz

Podlaski Wojewódzki

Konserwator Zabytków

ul. Dojlidy Fabryczne 23

15 - 554 Białystok

Jako Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich, na wiosnę zeszłego roku, zaangażowałem się w sprawę lokalizacji przemysłowych ferm kurzych na terenie wsi Górka i Kruszyniany, w gminie Krynki. Moje zainteresowanie tymi inwestycjami wywołane zostało skargami samych mieszkańców wsi, obawiających się destrukcyjnego wpływu ferm na środowisko, krajobraz oraz dziedzictwo kulturowe tych terenów. Przeprowadzone przez pracowników mojego Biura postępowanie wyjaśniające wykazało, że obawy te nie są pozbawione podstaw.

W tym miejscu należy wyjaśnić, iż w dacie podjęcia przeze mnie sprawy, planowane były cztery inwestycje - po dwie na każdą miejscowość, a mianowicie - w Górcie: fermy dla chowu i hodowli brojlerów w liczbie 35 000 sztuk (140 DJP) i w liczbie 80 000 sztuk (320 DJP) a w Kruszynianach: ferma dla 89 000 sztuk (356 DJP) i dla 240 000 sztuk (960 DJP). Na jesieni 2019 r. inwestorzy wycofali się z dwóch inwestycji (320 DJP w Górcie i 960 DJP w Kruszynianach). Obecnie, inwestycja w Górcie (140 DJP) jest już na etapie budowlanym, natomiast w sprawie inwestycji w Kruszynianach (365DJP) toczy się postępowanie środowiskowe.

Zaniepokojenie w/w inwestycjami wynika w pierwszej kolejności z faktu, iż kwalifikują się one jako potencjalnie znacząco i zawsze znacząco oddziaływujące na środowisko. Jednak gmina Krynki, ze względu na swoje unikalne wartości przyrodnicze, w całości należy do sieci Natura 2000. Zgodnie z obowiązującym prawem, objęta została przez

Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku planami zadań ochronnych - na mocy zarządzenia z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Puszcza Knyszyńska PLB200003 oraz zarządzenia z dnia 30 czerwca 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Knyszyńska PLH200006¹. Ponadto, tereny Gminy podlegają ochronie krajobrazowej, wprowadzonej Uchwałą Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu "Wzgórza Sokólskie"².

Niewątpliwie, bogactwo przyrodnicze wsi Górka i Kruszyniany zasługuje na ochronę. Świadczą o tym nie tylko dokumenty i opracowania specjalistyczne sporządzane do celów urzędowych, ale też może to potwierdzić każdy turysta.

Jak Pani z całą pewnością wiadomo, Kruszyniany są znane przede wszystkim ze swojego dziedzictwa historycznego i wielokulturowości. Wieś powstała z nadania Jana III Sobieskiego dla Tatarów, w zamian za wsparcie Polski w wojnie z Turkami. Drewniany meczet, mizar, a także cmentarz prawosławny i cerkiew przyciągają do Kruszynian turystów z całego świata. Część z tych obiektów (meczet i cmentarz muzułmański), jak również układ przestrzenny wsi z XVII znajdują się w rejestrze zabytków³.

Warto zaznaczyć, że społeczność tatarska jest nadal obecna w Kruszynianach i kultywuje swoje tradycje, co wyraźnie przekłada się na potencjał turystyczny całej gminy.

Nie trudno przypuszczać, że potencjał ten mogą zniszczyć przemysłowe fermy drobiu. Uciążliwości związane z chowem i hodowlą brojlerów na taką skalę, jak to przewidują inwestorzy nie tylko obniżą komfort życia stałych mieszkańców – sąsiadów ferm, ale także z pewnością zniechęcą turystów. Przykry zapach, hałas produkcyjny i samochodów dostawczych, nieodczownie wiążą się z tego rodzaju działalnością, niezależnie od zadeklarowanych przez inwestorów środków zapobiegawczych. Funkcjonowanie ferm wiąże się też z oczywistymi zagrożeniami dla zasobów przyrodniczych Puszczy Knyszyńskiej, której liczne gatunki fauny i flory pozostają pod ochroną⁴. Zważając na kubaturę samych budynków ferm (nawet bez obiektów infrastruktury jak np. silosy na karmę), krajobraz wsi ulegnie drastycznej zmianie. Sąsiedztwo działek przeznaczonych pod fermy to obecnie tereny otwarte, zielone, słabo zainwestowane.

Okazuje się jednak, że w świetle obowiązujących przepisów – zarówno tych o charakterze powszechnym jak i lokalnym – powstrzymanie przemysłowego zainwestowania tych terenów jest niezwykle trudne.

¹ Art. 28 ust. 5 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

² Art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

³ Meczet muzułmański, XVIII, nr rej.: A-62 z 3.11.1960, ogrodzenie meczetu, mur., XVIII, nr rej.: A-587 z 1.09.2015, cmentarz muzułmański, 2 poł. XVII, nr rej.: A-63 z 31.12.1986, ogrodzenie mizaru, mur., XVIII, nr rej.: A-588 z 5.10.2015, układ przestrzenny wsi, XVII, nr rej.: A-552 z 17.12.1979

⁴ Ponad 80 gatunków roślin i ponad 30 gatunków zwierząt, w tym cietrzew – gatunek na wyginięciu

Gmina Krynki nie ma planu miejscowego. W zapisach gminnego studium wprowadzono wprawdzie ograniczenia inwestycyjne dla terenów chronionych (dla Kruszyńian wprost zapisano zakaz lokalizowania ferm), lecz nie stanowi to prawnej przeszkody w inwestowaniu, skoro dokument ten nie jest aktem prawa miejscowego⁵.

Zgoda na lokalizację ferm została więc pozostawiona w całości do indywidualnego rozstrzygnięcia organów administracji publicznej – w postępowaniu środowiskowym, o ustalenie warunków zabudowy, a w końcu w postępowaniu budowlanym. Z ustaleń pracowników mojego biura wynika jednak, iż w postępowaniach tych, ochrona przyrody i dziedzictwa kulturowego nie jest priorytetem w ocenie spełnienia przesłanek do wydania poszczególnych zezwoleń.

Przykładowo, w ramach badania potencjalnego znaczącego wpływu ferm na środowisko, za kryteria ustalania tego wpływu organy przyjmują li tylko kategorię treść przepisów miejscowych aktów ochronnych, czyli wspomnianych zarządzeń RDOŚ oraz uchwały krajobrazowej. Nie formułują one natomiast wyraźnych zakazów lokalizowania ferm przemysłowych. Wydaje się więc, że akty te, wbrew ich założeniom, de facto nie chronią przyrody i krajobrazu przed szkodliwymi inwestycjami.

W tym miejscu pragnę zauważyć, że krajobraz danego obszaru składa się nie tylko z przyrody ożywionej i nieożywionej, ale także „wytworów cywilizacyjnej działalności człowieka”⁶, zabudowy tworzonej przez lata, a nawet stulecia. Niewątpliwie, układ przestrzenny Kruszyńian i okolicznych miejscowości jest pokłosiem historycznych założeń przestrzennych, sięgających jeszcze czasów osadnictwa tatarskiego. Jakkolwiek więc do rejestru zabytków wpisana została tylko część Kruszyńian (układ przestrzenny wsi z XVII), to w kontekście opisanych wyżej planów inwestycyjnych - moim zdaniem warto rozważyć, czy ochronie konserwatorskiej nie powinien podlegać większy obszar.

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich podzielam obawy mieszkańców wsi. Takie inwestycje, jak fermy hodowlane, mogą poważnie zaszkodzić dziedzictwu kulturowemu tego miejsca. Przełoży się to bez wątpienia na spadek atrakcyjności turystycznej Kruszyńian, co za tym idzie, zmniejszenie też liczby mieszkańców, którzy w ten sposób tracą źródło utrzymania.

Dotyczy to także społeczności tatarskiej. W tym przypadku nie chodzi jednak tylko o dochody z turystyki, ale przede wszystkim, o możliwość kultywowania tradycji przodków, którzy dali początek tej społeczności, w miejscu, gdzie ta społeczność się narodziła.

⁵ Studium (Uchwała nr XII/173/02 Rady Gminy w Krynkach z dnia 27 czerwca 2002 r.) zakazuje na terenie wsi Kruszyńian realizację nowych siedlisk i dużych obiektów hodowlanych - ferm, chlewni, obór (czyli rolnictwa przemysłowego) (str 86 studium).

⁶ Art.2 pkt 16 e ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

W związku z powyższym uprzejmie proszę o odpowiedź na pytanie, jak Pani Konserwator zapatruje się na kwestię utworzenia na terenie gminy Krynki, lub chociaż jej części obejmującej granice wsi Kruszyniany, **parku kulturowego**, o jakim mowa w art. 16 ustawy o ochronie zabytków⁷. Jak stanowi tenże przepis, park kulturowy uchwała się w celu *ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej*. Wydaje się zatem, że przedmiotowa instytucja jest wręcz dedykowana takim miejscowościom, jak Kruszyniany. Przy założeniu przewidzianego w przepisach zakazów lokalizowania uciążliwych inwestycji – takich jak np. fermy hodowlane – park kulturowy istotnie przysłużyłby się zachowaniu dziedzictwa historycznego Kruszynian. Nie bez znaczenia jest tutaj fakt, iż prawną konsekwencją uchwalenia parku kulturowego jest obowiązkowe uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (oczywiście zgodnego ze Studium), tak potrzebnego mieszkańcom wsi i od wielu lat niecierpliwie przez nich oczekiwanego.

Zdaję sobie sprawę z tego, że uchwalenie parku kulturowego leży przede wszystkim w gestii Wójta Gminy Krynki, a Konserwator Zabytków jest tu organem opiniującym. Jednakowoż pragnąłbym poznać zdanie Pani Konserwator w przedmiocie zasadności wprowadzenia w Kruszynianach tej formy ochrony zabytków.

Drugą kwestią, o którą chciałem Panią zapytać, dotyczy możliwości wpisu do rejestru zabytków całej powierzchni wsi Kruszyniany (poza częścią już wpisaną do rejestru, czyli układu urbanistycznego XVIII wsi) jako „**otoczenia zabytku wpisanego do rejestru**” lub „**układu ruralistycznego**” – o których to formach ochrony zabytków mowa jest w art. 9 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków.

Z naszych ustaleń wynika bowiem, że obecny stan zagospodarowania wsi, w którym przeważają tereny otwarte, zielone, słabo zainwestowane, służące obecnie rekreacji lub co najwyżej uprawianiu ekstensywnej, tradycyjnej gospodarki rolnej, jest w pewnym sensie odzwierciedleniem pierwotnych, XVII - wiecznych założeń osadniczych. Dlatego też, wydaje się, że wpisanie całych Kruszynian (a być może też miejscowości sąsiednich, jak np. wsi Górka) do rejestru zabytków jako „układu ruralistycznego” byłoby słusznym posunięciem.

Nie wchodząc jednak w kompetencje Pani Konserwator, proszę uprzejmie o wyjaśnienie, czy dostrzega Pani prawne i faktyczne podstawy do uruchomienia postępowania w tym przedmiocie.

Będę niezmiernie zobowiązany za życzliwe rozważenie wyżej przedstawionych argumentów, przemawiających, w mojej ocenie, za koniecznością wzmocnienia prawnej ochrony bogactwa przyrodniczego i historycznego Kruszynian oraz okolicznych terenów.

⁷ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Jakkolwiek Rzecznik Praw Obywatelskich nie odmawia obywatelom prawa do inwestowania zgodnie z obowiązującym prawem, to jednak jestem zdania, iż w opisanym przypadku przeczy to interesowi wspólnotowemu.

Poważnie obawiam się, że funkcjonowanie ferm, czy podobnych obiektów przemysłu hodowlanego, może położyć kres kulturze tatarskiej na Podlasiu. Będzie to niepowetowana strata nie tylko dla samych Tatarów osiadłych w Polsce, ale i dla całego społeczeństwa polskiego.